

Sziklából víz

I. rész

1. A STÁBRA VÁRVA

Elérkezett hát a nap. Az utolsó előtti. Még egyet alszunk, és holnap jön a stáb.

A kispárnát kétrét hajtotta, úgy gyúrta a feje alá. Szerette a keményre tömött kispárnákat, de ebben a nyamvadt szállodában, úgy látszik, lopják a tollat a takarítónők. De számít ez most? Még a borsón is szépet álmodom — ki mondta ezt a falanszter jelenetben? Plátón? Michelangelo? Csakis valami klasszikus, de hát ez is mit számít most? Jóllehet, a kispárna nem az igazi, biztosan tyúktoll van benne, és ha ágyában hanyatt fekszik, egy hallatlanul koszos és pókhálós mennyezetet bámulhat, de most ez sem számít, s különben is, mit várjon az ember ettől a nyamvadt kisvárosi szállodától?

Mert mi most a lényeg? Az, hogy holnap délelőtt megjön a stáb.

És az sem mellékes, hogy elment az Ödön. Ödön!!! Az a meztelen igazság, hogy semmiféle úrt nem hagyott maga után. Ödön! Az Ödön!!! Megéri a pénzt az Ödön. Megéri? Ha tisztességesen utána számolunk, egyáltalán nem éri meg. Felmarkolta a tízét azért a pár flekknyi fogalmazványért, amit azok odafent kineveztek filmforgatókönyvnek, és elfogadták. Persze. Kitől fogadnának el filmforgatókönyvet, ha nem Ödöntől, akiről valaki (valaki? — senki más, mint maga Ödön) elterjesztette, hogy mélységesen ismeri a mai magyar valóságot. Ödöntől még egy étlapot is elfogadnának, csak írja rá, hogy forgatókönyv. Ha Ödönt megboncolgatjuk, egyetlen rokonszenves vonásra bukkanunk. Ez pedig az, hogy unja, amit csinál. Olyan rettenetesen unja, hogy az külön tanulmány tárgya lehetne. Ez a rokonszenves vonása még egy másikkal párosul: irtózik ott lenni, ahol a munkának még csak a látszata is föltételezhető. Így aztán hazament ma délután az Ödön. Hála istennek. És az a szöveg is, amit nyom. És ahogy nyomja!

— Nos, szöröm — így mondja, szöröm! —, ami engem illet, én a dolgomat ebben a produkcióban elvégeztem, hazamegyek családi tűzféskembe, mert újabb kötelesség vár. Nyakig benne vagyok egy kémfilm forgatókönyvében. Kémfilm, magyar módra. És én most eltűnök, mint vadnyom az erdőben. A továbbiakban te vagy a lelke mindennek. Magam is kíváncsi vagyok, mit hozol ki belőle, mert bár te kezdő vagy a szakmában, arról bizonyára hallottál már valamit rebesgetni — ki ne tudná a szakmában? —, hogy az én forgatókönyvemben benne van minden, ami egy témát az egekig feldobhat, de mint minden forgatókönyvben, benne rejlik a rendező számára a bukás lehetősége is. Átadom tehát neked a terepet, amelyen a te ifjonti fantáziád és energiád bizonyára úgy tör majd föl, mint csőtöréskor a gejzír a Mártírok útján... — ilyen a dumája, és azt hiszi, hogy szellemes.

Azt a meredek szöveget!

Nem mulasztotta el, hogy érdemeit, segítőkészségét, „a kollegialitás optimális határán is túlmenő” mértékű önzetlenségét méltassa. Miket fog otthon, a stúdióban elhíresztelni, ha már itt is ilyeneket mondott:

— Nem mondhatod, szöröm, hogy nem adtam meg neked minden segítséget, a kollegialitás optimális határán is túlmenő mértékben! Megadtam, vagy nem adtam?

— Megadtad, nem vitás. Ami tőled telt. Igen.

— Na, szöröm. És most, hogy lássad, hogyan értelmezen én a kollegialitást, meg a fiatal munkatársak támogatását, adok neked két nevet. Vésd fel valahová, és el ne veszítsd. Az egyik név: Pósa Lajos. Nem az, akire te gondolsz, hanem Lapifalva legöregebb tanító bácsija. Negyven évig tanított Lapifalván. Mindenkit ismer. A régi dolgokra nézve ő volt a legfőbb informátorom. Ha valami oknál fogva munka közben fennakadnál, fordulj bátran hozzá. Hivatkozz rám. A másik név: Bárczi Benő. Ez sem az, akire te gondolsz, hanem a lapifalvi tévesz főkönyvelő-helyettese. Helyettes, de ő a falu esze. Szervező zseni. Egyszemélyes agytröszt. A legmodernebb menedzsertípus. És amit akarsz. Ő a legújabb dolgokra nézve adott nekem információkat. Ha ilyen természetű problémáid lennének, fordulj hozzá, hivatkozz rám. És hogy minden teljes legyen, szöröm, ím, itt a kocsim — karójára pillantott —, van pár órai időm, rádészánom. Elviszlek téged egy-két olyan riportalanyhoz, akit beleírtam a forgatókönyvembe. Csak azért, hogy lássad, micsoda figurákat, típusokat, alanyokat írtam én meg neked. Hogyan lőttelek be téged a témába. Sínre vagy téve. A te dolgod most már csak az, hogy rájuk fordítsd a kamerát, bekapcsolod a magnót, és kész a mozi. A proosztó mondja a szöveget, mint a parancsolat.

Mondta is, nem vitás. Ő legalábbis. Ödön.

— Az első, akihez elmegyünk, név szerint Bajos-Káro Kelemen. Jó a név is, de még a figura! Mint típus pedig arról nevezetes, hogy minden témája jó. Afféle Dzsoli Dzsóker. Azt ajánlom, őt majd a legvégén vedd lencsére, szöröm. Miért? Mert ez a Bajos-Káro Kelemen mindenről tud nyilatkozni, régi dolgokról is, újakról is, mindenről. És ha úgy találsz, hogy valami hiányzik a kompozícióból, valami lyuk van a film szövetében, eljössz Bajos-Káro Kelemenhez, megbeszélte, és ő betömi a lyukat, szöröm. Mond ez neked történeteket, anekdotákat, amennyit akarsz. Ha kell, panaszkodik, ha kell, dicsekszik — mondom, afféle proosztó Dzsoli Dzsóker. Az ilyen figurákra — ezt jegyezd meg — minden értelmes forgatáskor szükség van, pláne, ha dokumentumfilmről van szó. — Egész úton odafelé Bajos-Káro Kelemen előnyeit ecsetelgette. Mintha az ő érdeme lenne, hogy az alany ilyen sokoldalú. Mintha ő találta volna fel.

Nem vitás, a figura csakugyan használható. Nem rossz. Lássuk csak. Űl az öreg Bajos-Káro Kelemen azon az izén, amin a fát szokták fűrészelni, minek is hívják azt az izét? Mindegy. Űl rajta, és mesél. Néz bele a napba, ravaszul somolyog a bajusza mögött, borostás az arca, koszos kajla kalapját, amiről az idő leette a pántlikát, a szemébe rántja, ilyen bitang jó figurát!

— Hát ha már azokról a régi dolgokról érdeklődnek az urak... elmesélném a Hosszú Pista lakodalmát. Vagy amit akarnak az urak.

— Az urakat, kedves bátyám, nem kell ám majd mondani.

— Jó, hát az urakat nem mondom majd. Ezen a környéken — és igen kifejező köríveket rajzolt bütykös kezeivel maga körül, ha ezt majd a filmen is megcsinálná! — környes-körül mindenkit benyomtak a szövetkezetbe...

— Azt, hogy benyomtak, nem kell ám majd mondani.

— Jó, hát a benyomást, azt nem mondom. Beszorították — azt mondhatom?

— Azt még úgy sem! — tiltakozott Fülöp. — Beléptek. Azt lehet mondani.

— Mindegy az már, benn voltak, annyi szent, annyira, hogy a fülük se látszott ki. Csak én, meg itt egy-két szomszéd, valahogy kimaradtunk, nem estünk útjukba az agitátoroknak. Meg aztán — megvallva a teljes őszinteséget — volt azok között egy-két jóemberem, akik ezt az egészet irányították, mondhatnám szívességéből, így én kívül maradtam. — Meglóbálta a lábát, egy darabig a csizmáit nézte. — Már nem tudom, mit akartam elmondani.

— Hosszú Pista lakodalmát...

— Az! Hosszú Pista. Megnősült. Elvette a Mogyorós sógor lányát, Erzsit. Meghívtak minket is a lakodalomba. Először volt úgy együtt a rokonság, szomszédság, amikor ők már bent voltak a szövetkezetben, hogy a fülük se látszott ki...

— Ezeket a füleket sem kellene talán annyit emlegetni...

— Jó, hát akkor nem emlegetem. Na, ahogy szoktuk, ment minden úgy, mint a régi jó időkben, vagyis barátságosan megvacsoráztunk, zene is volt, na, az már csak módjával, mert azt is, ugye, munkaegységre csinálták akkor még ezek a helybéli tagok. Így aztán hajnal felé, amikor a zene éppen szünetelt, meghallottuk, hogy a majorban kolompolnak. Mert a Mogyorós sógorék, akiknél a lakodalom állt, épp a major mellett laknak. Oda hallik a kolomp...

— Kolompoltak? Hogyhogy? Hajnali misére?

— Öreg istent! Kolompoltak a tagoknak. Ébresztőt. Hogy menjenek etetni a jószágokat. Ebben a majorban ez mindig így volt szokásban. Akkor is, amikor az öreg Rédey méltóságos úr jószágait kellett menni etetni, meg akkor is, amikor ugye, felállt a szövetkezet...

— Ezt az öreg Rédey méltóságost talán nem kellene... — súgta Ödön a rendezőnek, de emez letörtén legyintett.

— Majd kivágjuk —, s biztatta a mesélőt: tessék csak nyugodtan folytatni.

— Nincsen ez már tovább. Ennyi az egész. Illetve, nem tudom, mondhatom-e?

— Mit?

— A folytatást.

— Honnan tudjuk, hogy elmondhatja-e, *majd*, ha nem mondja el *most*?

— Elmondom. Szóval, amikor meghallottuk a kolompolást — egy nagy ekevasat püfölnék ottan —, akkor a vendégek egymás után felálltak, vették a kalapjukat, és indultak etetni. Én is, a feleségemmel, ugye, készülődtünk, hogy jövünk hazafelé, mire az új ember, a Hosszú Pista, mert ő neki is szólt a kolomp, neki is indulnia kellett, visszaszól az ajtóból: Maguk, Imre bátyám, maradjanak csak nyugodtan, maguknak nem kolompoltak... De akkorra már kicsordult a könny a szemiből... Mert arra célzott, hogy ugye, én még szabad ember vagyok... Nekem akkor még nem kolompoltak.

S lehajtotta a fejét.

— Nem tudom, ezt elmondhatom-e?

— Hogy ezt elmondhatja-e? Ha ezt maga nem mondja el, nem ér az egész egy... — Fülöp azon gondolkozott, hogy mit nem ér az egész, ám akkor a riport-alany előrehajolt s hegyeset köpött maga elé, tehát így folytatta: — egy köpést se ér az egész.

Ez a köpés is. Persze bizonyos esetben jól jönne. Csak az a kérdés, hogy mikor köp az alany. Mert ha például akkor köp az alany, amikor a szövetkezetet emlegeti, akkor a köpés esztétikai minőséggé változva, ellentmondásos háttérrel ad a szövegnek, és teljességgel használhatatlanná válik. Ki kell vágni. Viszont a szöveg, amit a végén mondott a kisöreg, a maga homályosan mély összefüggéseivel, igenis jól használható. Bizonyos helyre bevágva, persze. Mert miről van szó? Miről szól majd a film? A sebekről — amik begyógyultak. A majorban ma már bizonyára nincs kolomp (ezt még azért ellenőrizni kell), hiszen telik a tagoknak ébresztőórára. És azóta az alany, a fűrészelő izén üldögélő alany is benn van a szövetkezetben, és egyáltalán nem sirja vissza egykori „szabadságát”. Nyilván jó dolga van a szövetkezetben. (Ezt is ellenőrizni kell azért.)

— De ha akarják, mesélhetek én akármiről, mert mesélni azt rettenetesen szeretek. Sőt, ha akarják, én mindenféle állathangot tudok utánozni. Tehénbölgést, kutyaugatást, disznóröfögést, kakaskukorékolást... amit akarnak, mindent.

— Na látod, szöröm, milyen figurákat szállítok én neked — mondta Ödön, és várta a hálás rajongást. A rendező azonban nagyon unta ezt az öntömjént. Az jutott eszébe: némelyek milyen nagyra vannak azzal, hogy ismerik a paraszti világot. És miért van az, hogy ha ezek az úgynevezett szakértők erről a világról beszélnek, rögtön valami kioktató hangba csapnak? Mintha az valami külön tudomány lenne.

Érteni a parasztkhoz. Hát mi ebben az érdem? Indulás előtt a nagyfőnök, a stúdió-vezetője is miket mondott!

— Nézd, Fülöpkém — nem Fülöp a rendező igazi neve, de minthogy fülei mind méret, mind elhelyezkedés szempontjából igen feltűnőek, a szakmában csak ezen a néven ismerik, — nézd, Fülöpkém, jóllehet, életed első dokumentumfilmjét forgatod paraszti miliőben, én mégis bízom benned. Fel fogod találni magad, ha mindig arra gondolsz, amit most mondok neked: nem paraszti, hanem emberi dokumentumfilm forgatására indulsz. Emberi — érted? Mert a parasztk is emberek. Vili?

Miért kell ezt ennyire oktatólag hangsúlyozni? Mik lennének mások? Legföljebb az átlagnál szőrösebbek, gyakoribb a bajusz, meg a pipa, meg a köpés, és kész.

A nagyfőnök után most meg Ödön jön ezzel a meredek dumával. Minek oktatgatni az embert? Hát minek nézik ezek az embert?

Dühösen dobott egyet magán, a kispárnát újrahajtogatta, megint a feje alá nyomta, és nézte a plafont, azt a koszosat.

Ödön — az Ödön!!! — még indulás előtt is, a kocsai ablakán keresztül is adta azokat a drága jó édes tanácsait. Hát minek nézik ezek az embert!

— És az is mindig szemed előtt lebegjen, szöröm, hogy ez a dokumentumfilm külföldi forgalmazás számára készül. Óriási bizalmat nyomott beléd a cég, szöröm. És ne hidd, hogy a külföldi úgy van velünk, mint mi a külfölddel. Hogy a külföldnek minden jó, ha magyar. Ne hidd, szöröm.

És a nyitott ablakon át — Mercije van, persze, aki annyit tud linkelni, mint az Ödön, annak csakis Mercije lehet —, és a nyitott ablakon át is nyomja, még mindig nyomja.

— És arra se számíts, hogy a riportalanyaid mondhatnak akármit, külföldön úgyse értik. Nemnemnemnem! Sajnos, értik. A magyar kis nép ugyan, kisöreg, de a nyelve, sajnos, világnyelv! Ez neki az előnye is, de — ha dokumentumfilmről van szó — ez, sajnos, a hátránya is.

És még mindig mondja!

— A szinkronizálás sem segít ezen a helyzeten. Nemnemnemnem, kisöreg, mivelhogy az egész világon mindenhol élnek magyarok, ebből logikusan következik, hogy mindenhol él egy-két süketnéma magyar, aki a szájmozgásról tud olvasni. Beültetik a magyar süketnémat a te magyar dokumentumfilmmedhez, és hiába mondja a te magyar figurád franciára szinkronizálva azt, hogy komilfó, vagy trebien, ha a külföldön élő magyar süketnéma azt olvassa le a szájáról, hogy „minden le van ejtve”. Erre is gondolni kell. Mert különben tele lesznek a külföldi lapok azzal, hogy a te filmed meghamisítja a mai magyar valóságot. Úgyhogy a filmet, kisöreg, úgy kell megcsinálni, ahogy én megírtam...

És ezt pont ő mondja, aki minden forgatókönyvében meghamisítja a mai magyar valóságot. Hát ezt neki, ni! És abban a pillanatban szemmel látható volt, hogy Ödön agyában valami belepattant és ott gyökeret vert. Ez a helyes kifejezés. Anynyira belefeledkezett valami gondolatba, hogy a motort leállította, s Fülöp a nyitott ablakon át tisztán hallotta, amint Ödön monológizál. Töpreng. Félig hangosan. Motyogva dűnyög...

— Egen... az ötlet isteni. Kémfilm... ahogy a süketnéma... a szájmozgásról... leolvassa... az államtitkot. Fogadás a baráti állam nagykövetségén. És akkor az imperialista kém... jelentést tesz a főnökének... a süketnéma pincér pedig... leolvassa... a szájmozgásról... ez az! — Hirtelen magához tért, a motor felbűgött, Ödön búcsúszavakat hullatott maga után. — Na, szöröm, én már tűnök is el, mint vadnyom az erdőben, mert nyakig vagyok egy kémfilm forgatókönyvében... jó munkát, szöröm, fel a fejjel, kisöreg!

Elporzott. Hála annak a nagyon jó istennek. Fülöp biztosra vette, hogy Ödön legközelebbi forgatókönyvében lesz egy süketnéma kém, aki a szájmozgásról, a távolból, esetleg távcsővén leolvassa az államtitkokat.

Viszont holnap reggel megérkezik a stáb. A STÁB! Hangosztály, fényosztály, riporter, operatőr, segédrendező, segédoperatőr, gyártásvezető, sofőr, meg a lámpák, mikrofonok, aku, vaku, istencsudája. Tizenkét fő. Bombaerős stáb. Mindenre képes

stáb. Illetve: most majd kiderül, mire képes. Az ő kezében. Rá, egyes-egyedül őrá van bízva most már, hogy mit tud kihozni belőle. Ebből a stábból. Nem is ebből a nyüves forgatókönyvből. Nem is a témából. A téma — mint minden téma — annyit ér, amennyit a rendező ki tud hozni belőle. Mennyire és bele. Mit emel rajta. Ez a lényeg. A rendező.

Maga a helyszín — Lapifalva — hát istenem, mit lehet rá mondani? Helyszín. Ezzel is úgy vagyunk, mint a forgatókönyvvel. Magyar helyszín. Falu. Tíz kilométerre ettől a nyamvadt kisvárostól, ettől a nyomorult szállodától. Reggel innen indulnak forgatni, este ide térnek haza. Lapifalva. Koszos falu. Magyar helyszín. De nincs olyan nyomorult helyszín, amiből a legragyogóbb produkciót ki ne lehetne hozni, ha a rendező úgy lát neki, ahogy kell. Beleásni. Felemelni. A sziklából is vizet facsarni — ez most használható jelszónak ígérkezik. Nagyon helyes. Így kell! Sziklából vizet.

Persze a riporteren is sok múlik. Sajnos, a riporter el is szűrhatja a produkciót. De miért ne lehetne megbízni Tésis Kariban? Tésis Karcsi az egyik legdörzsöltebb, legrégebb, tehát rutinos filmriporter, ismerik a hangját széles ez országban. Jó hang. Belemászik az ember fülébe, és ez már fél siker. Nem Tésis az igazi neve, de a szakmában így becézik, mert egyik falusi riportjában így beszélgetett a fiatalokkal: Tésis benne vagy a nemtudommiben; folyton mondta: tésis, tésis, tésis, amit abban a faluban nem értettek — nem fogták fel, hogy ez azt jelenti: te is —, mert ezt a népies kiejtést az ország másik végében szedte fel Tésis Kari, ami viszont mit bizonyít? Azt, hogy van benne valami vonzódás, hajlam a paraszti ízék felfogására, lehet rá építeni egy paraszti környezetben játszódó dokumentumfilmben. És ez már fél siker.

Maga a téma is. Hát mit mondjunk rá? „Gyógyulnak a sebek Lapifalván”. Így nem mond semmit. A legócskább sematizmus, ha *olyan* rendező kezébe kerülne. De — s ebben van valami igaza Ödönnek — csak rendező dolga, hogy mit hoz ki belőle. Az évig feldobni. A sziklából is vizet facsarni.

Dobott magán egyet, a galacsinná gyúrt kispárna kifordult a feje alól. Visszatömkölte. Nem akar álom jönni a szemére. De ez nem is baj most. Lássuk csak. A téma. Szakadjunk el a címtől, azt akár meg is lehet majd változtatni. A sebek, amik gyógyulnak. De ahhoz, hogy gyógyuljanak, sebek kellene. Tehát a sebeket meg kell keresni. Feltárni. „Ahá — mondják majd a cikis főnökök —, ön tehát a régi sebekben vájkál, de hisz ez elfogadhatatlan! Nem azért mondjuk, mert le akar-nánk beszélni az önálló véleményalkotásról, az alkotói bátorságot meg éppenséggel tiszteletben tartjuk, na de régi sebekben vájkálni...” Hát ezt a vitát is meg kell majd vívni. Nem akarják az istennek sem megérteni, hogy a gyógyulás folyamata a levegőben lóg, nincs esztétikailag megalapozva, ha nem mutatjuk meg, mi az a seb, ami gyógyul.

Gyógyuló sebek. Ebből aztán a jelek szerint van elég. Sőt, előfordulhat olyan alany is, akinél kissé vissza kell fogni a régebbi sebek emlegetését.

— Most pedig elviszlek ahhoz a prosztóhoz, akit nagyon a figyelmedbe ajánlok. Ha a régi sebeket akarod plasztikusan produkálni, ezt ajánlom. Hogy is hívják? Itt van: Vad-Csuka Gergely. Nekem is úgy ajánlották. Pósa Lajos bácsi is ajánlotta, Bárczi Benő is ajánlotta, sőt egy szomszédja is ajánlotta az utca másik oldaláról. Mindegyik azt mondta: menjenek csak Vad-Csuka Gergelyhez, az majd ki fog pakolni, nagyon szereti emlegetni azokat a gyászos időket.

Fülöp úgy találta, hogy Vad-Csuka Gergely csakugyan remek találmány. Lehunyt szemhéja alá megidézte a figurát — van benne fantázia, ha úgy nézzük.

2. BALLADA SZÜLETIK

— Azok a gyászos idők? — Vad-Csuka Gergely kényelmesen elterpeszkedett az asztalnál, belenevetett látogatóinak arcába. — Hát arról aztán van mit mondani. — S mélyen elgondolkozott, bizonyára azon, hogy hol kellene elkezdeni.

— Például a kenyér — szólalt meg egy komor hang, mint a görög tragédiákban a kórus. Ez a kórus egyszemélyes volt, s pontosan Vad-Csuka Gergely háta mögött működött. A feleség. A figura nem rossz, sőt ebben a spontán felállásban igenis használható. A feleség összefont karokkal állt a férj mögött, s a háttér — nem is igaz, hogy milyen jó a képkivágás! — egy banyakemence, vagy hogy hívják azt ott. S a formák is, ahogy egybevágnak! A férj arcán a vonalak függőlegesen rendezettek. Föld felé csüngő bajusz, a száj két végében a ráncok függőlegesek, a fülek is a fejhez függőlegesen tapadnak, ám a függőleges fülek fölött hirtelen beugrik egy harsányan domináns vízszintes képi elem: a feleség összefont karja. S attól kezdve minden vízszintesre igazodik. A feleség szigorúan összezárt szája, a két vastag fekete szemöldök, s míg a férj vertikális és sovány képi elemekből van kiképezve, ezzel szemben az asszonyt a horizontális és hallatlan terebélyes idomok jellemzik. S a háttér: a banyakemence, vagy hogy hívják. A képben van valami idekvát diszharmonia, valami belső feszültség, ami már önmagában is fél siker. Pláne külföldön.

— A kenyér? Hát arról aztán van mit mondani.

Ezek az elhallgatások! Ahogy ez a komor paraszttarc eltűnődik, mintegy a múlt emlékképei között keresgélve! Ezt a képet, ha megjön a stáb, újra éppen így kell majd beállítani.

— Mi volt a baj a kenyérral? — Mert már hosszúra nyúlt a néma töprengés.

— Hát volt? — szólalt meg a kórus.

— Hát volt? — kérdezte a töprengő férj. — Erről aztán volna mit mondani! — S töprengve bólogatott.

— De hát kezdje már el, amit el akar mondani!

Vad-Csuka Gergely hirtelen felkapta a fejét.

— Az első: ki küldte magukat énhozzám?

— Hát fontos ez?

— Fontos. Mert, ha teszem azt, Salátás-Bárczi Benő, a főkönyvelő-helyettes...

— Fogalmunk sincs, hogy kiről beszél. — S Ödön titokzatosan rákacsintott a rendezőre.

— Vagy ha például a Törő-Basa Elek, a hátulsó szomszédból...

— Nem ismerjük azt a bizonyos török basát. Mondja, maguknál mindenkinek ilyen dupla neve van?

— Sajnos, elég soknak.

— Miért sajnós?

— Mert én, ha hiszik, ha nem, utálok a duplanevű embereket — s Vad-Csuka Gergely szomorúan lehajtotta a fejét —, teljes életemben a duplanevűekkel gyűlt meg a bajom.

— Viszont mi egy régi téeszlistáról olvastuk le a maga nevét, ehhez nincsen köze a duplanevű embereknek — füllentette Ödön, mert bizony épp Törő-Basa szomszéd meg a főkönyvelő-helyettes ajánlotta ezt a Vad-Csuka szomszédot egy kis elbeszélgetésre. — Így hát nyugodtan elmondhatja, mi volt a helyzet a kenyérral.

— Akkor elmondom. A kenyérral az volt a helyzet, hogy például ötvenkettő nyarán én még magamnak arattam le azt a kis búzát, azt a kis rozsot. Arra számítottam, hogy mivel én vetettem, én is aratom le. Igaz, hogy én időközben besodródtam a többivel együtt a téeszbe, de azt a kis búzát, azt a kis rozsot még én vetettem — én is akartam learatni. Ez meg is történt. Na, de mikor az aratást befejeztük, másnap már odaállt a kereszték mellé vagy hat szekér a téeszből, mind egy szálíg elvitték azt a kis búzát meg azt a kis rozsot. De ahogy maguknak nem fizettek érte egy fillért se, éppen úgy nem kaptam én se egy fillért azért a kis búzáért meg azért a kis rozsért.

— Így aztán nem lett kenyerünk — szólalt meg a kórus.

— Ez már jó egynek. Ezt majd mondja el. De azért mégis csak ettek kenyeret, nem?

— Ettünk, hát hogyné ettünk volna, hiszen ha nem ettünk volna, éhen döglöttünk volna!

- Persze, hogy ettünk! Ha nem eszünk, éhen döglünk! — így a kórus.
 - Ettünk! De mennyit? Meg hogy?
 - Úgy, hogy be kellett menni a központba, ott mérték. Acskóba!
 - Acskóba? Hát az meg mi?
 - Acskó!
 - Papírzacskó.
 - Naponta harminc dekát.
 - Egy felnőtt személynek!
 - De mire a péktől idehozták, az is úgy összetöredezett a szekéren...
 - ... hogy levesmerő kanállal mérték bele az acskóba.
 - Hát így ettünk kenyeret ötvenkettő telén...
 - Acskóba mérték. Merőkanállal.
- Ez is jó, ez a kenyérmérési motívum. Ugye, milyen sebeket hordoznak magukban az emberek! Miért ne lehetne ezeket felvonultatni?
- Odakint az udvaron, a színben láttam egy szürke Moszkvicot. Az bizonyára a maguké.
 - Az. Muszáj volt megvenni.
 - Muszáj? Miért?
 - Ezt ki mondta maguknak?
 - Mit?
 - Hogy nekem Moszkvicom van.
 - Senki. Ahogy jöttünk az udvaron, megláttuk. Nyitva van a színajtó. De viszont arra feleljen: miért volt muszáj megvenni?
 - Mert messze van a farm. A sertésfarm. Ahová munkába járok.
 - Szóval maga most a sertésfarmon dolgozik a szövetkezetben.
 - Ezt ki mondta maguknak?
 - Mit?
 - Hogy én a sertésfarmon dolgozok a szövetkezetben.
 - Most. Egy fél perccel ezelőtt, maga.
 - Ja? Akkor hát nem más mondta ezt maguknak.
- A beszélgetés már-már a teljes értelmetlenség állapotába jutott, viszont a kontraszt egyenesen bénító! Ennek az embernek ötvenkettőben levesmerő kanállal mérték a kenyeret papírzacskóba, most meg Moszkviccsal jár a munkahelyére. Motorizált sertésgondozó. Majd lesz olyan snitt is a riportban, hogy Vad-Csuka Gergelyt beleültetjük a Moszkvicba, és lefilmezzük, amikor a Moszkvic kihajt az utcára; és robog a sertésfarm felé. Sőt, olyan is lesz, amikor a Moszkvic befordul a sertésfarmra, és kiszáll belőle Vad-Csuka Gergely, akinek ötvenkettőben merőkanállal mérték a kenyeret a papírzacskóba. Bitang jó snitt! Hát ha ez nem fejezi ki a gyógyuló sebeket!
- Mondjon még valamit azokról a régi időkről.
 - Hát arról aztán van mit mondani.
 - Például?
 - Például... de biztos az, hogy nem Bárczi Benő vagy a Törő-Basa szomszéd küldte ide magukat?
 - Efelől maga teljesen nyugodt lehet. De mi baja magának ezzel a Törő-Basával?
 - Arról is volna mit mondani.
 - Stupid fordulatok ezekkel a duplanevű ellenfelekkel.
 - Hagyjuk a fenébe ezeket a dupla neveket. Beszéljen csak még valamit azokról a gyászos időkről.
 - De hát nem arról beszélek? Arról beszélek. Pontosan a Törő-Basa szomszédról beszélek.
 - Arról bizony... Ez is egy fájó pontunk! A seb. Ami begyógyul. Most jön!
 - Mit követett el ez a Törő-Basa?
 - Akkor télen összeszedték a jószágokat...

- ... bevitték...
- Közösbe.
- De takarmány, ennivaló...
- ... egy szál se...
- ... dögöltek...
- ... rakásra.
- ... Eljött ez a Törő-Basa...
- ... brigádvezetők...
- ... akkor lett készen...
- ... éppen az óltetőnk...
- ... Még azt is lehúzatta...
- ... elvitette...
- ... szalmából volt...
- ... elvitette...
- ... feletette.
- ... Mert, azt mondta, a közérdek
- ... ezt diktálja...
- ... pedig hát az egészet
- ... ő maga csak kitalálta.
- Hát ilyen világ járta.

Bizony isten, versben beszélnek! Ballada! Ahogy születik! Ósforrás! Tiszta forrás! Bár már jönne az a stáb, megörökíteni ezt a döbbenetes élményt! Majd látni kell a kollégák képét, majd olvasni kell az ájult hangú kritikákat erről a bitang jó produkcióról!

— Ahogy maga nem kapott egy fillért se az elvitt óltetőért, úgy nem kaptam én se. Hej, erről is lehetne ám...

— ... beszélni, de mennyit!

— Namármost: ha leszedték az óltetőt, elvitték a tetőről a szalmát, mi lett a jószágokkal? Amik benne voltak az ólban?

— Maga miket kérdez! Hát volt benne? Azt hiszi, hogy volt benne? Egy árva borjú, annyi se! Mindet elvitték a beszolgáltatásba. Egy árva borjú...

— ... annyi se!

— És most?

— Most? Hááát... vanni éppen van. Most adtam át a vállalatnak az idén a hatodik hízó bikát.

Ha-to-dik-hí-zó-bi-kát... Snitt. Itt lesz a snitt. Az istenit neki! Na, de most már aludjunk, mert reggel jön a stáb, kezdődik a forgatás. Nehéz nap lesz. És mindjárt éjfél.

A kispárnát még egyszer a feje alá gyűrte, a lámpát eloltotta, s abban a szent meggyőződésben csukta álmra a szemét, hogy a film, amelynek forgatásához holnap hozzákezdene, oltárián bitang lesz.

3. MEGJÖTT A STÁB ÉS ELINDUL

— Ha másfél tyúk másfél nap alatt másfél tojást tojik, akkor egy tyúk...

— ... egy hét alatt hányat tojik? — Fülöp szemei felpattantak: itt a stáb! Üvöltve fejezte be az ezerszer hallott hülye találós kérdést, máskor szeretne falra mászni, amikor hallja, de most idvezítő szóatként hatolt be értelmébe. Itt a stáb. Ledobta magáról a takarót. Itt áll hát előtte minden idők egyik legélesebb szemű operatőrje, Carló. Carló bácsi, a pengeszemű. Néhány éven át így nevezte magát: „Nyavajánov elvtárs legjobb magyar tanítványa.” Mostanában azonban inkább a faticcek és elmés találós kérdések foglalkoztatják.

— Elindulunk tehát újabb látványos kudarcok felé?

— El.

— Lapifalván a sebek begyógyulnak. Ez a cím, amint hallom. Pompás. Sőt: Pon-pás! De előbb válaszolj egy kérdésemre: Fáról csüng és ketyeg. Mi az?

Fülöp kitörölte az álmot a szeméből, s ásitását elnyomva, megfelelt:

— Akasztott ember.

— Pon-pás! És miért ketyeg?

— Mert fel van húzva.

— Óriási! Látom, hogy nem vesztetted el érzéked az agyat tisztító szellemi mutatóványok iránt. — S úgy felöltöben, fején a baszkcsapka, hanyatt vágta magát a megvetett ágyon. — Lupuj, a gyártásvezetők gyöngye most helyezi el a stáb tagjait, a dokumentumfilmek legadázabb ellenségeit a szállodában, és egy óra múlva indulnak, előre, újabb látványos kudarcok felé. Megfelel ez így, fiókám?

— No és Tésis Kari? A riporter? Az is megjött?

— Tésis Kari? A rippantyúok rippantyúsa? Ó még nincs itt, mert a saját kocsijával indult el. Kell neki, azt mondja, a rakodótér.

— Rakodótér? Az minek?

— Annak a sok népi kacatnak, amit a forgatás ideje alatt össze akar gyűjteni. A folklór iránt érdeklődik újabban. Karikás ostor, birkakolomp, ócska szűr meg rokkának a nem tudom miye. Érted? De kapkodd magad, fiókám, mert meg kéne ám reggelizni, és a pofád is szőrös még, fiókám.

Nehéz lesz kibírni minden idők legélesebb szemű operatőrjének legtompább szellemű agyalágyultságait, de nem lehet mást tenni: ki kell bírni. Járhatott volna rosszabbul is. Uramisten, milyen operatőrök vannak! Működnek! Carlónak azonban vannak előnyös tulajdonságai. Egy az, hogy van rutinja. Hallatlan rutinja. Micsoda — filmesszemmel nézve micsoda! — időközön rágta át magát. De a legvonzóbb tulajdonsága mindenképp föltött az, hogy unja, rettenetesen unja már, amit csinál. Két éve, nyolc hónapja és tizenkilenc napja van hátra a nyugdíjig. Naponta húz egy strigulát, hogy szemmel is lássa — vizuális alkat lévén — a jövőt. És mivel rettenetesen unja, amit csinál, kitűnően lehet vele dolgozni. Nem akadékoskodik. Nincsenek saját külön szempontjai. Ha a rendező azt mondja neki: egy állásból, akkor csinálja egy állásból. Ha azt mondja: körbejárva, akkor körbejárja a figurát; ha azt mondja: kissé alulról, megdöntve, hogy a pocak domináljon, akkor leguggol, a gépet megdönti, és a pocak dominál. Megfizethetetlen operatőri tulajdonság egy olyan rendező számára, aki tudja, mit csinál.

Fülöp megborotválkozott, aztán kényelmesen megreggeliztek, és Tésis Karcsi sehoh. A stáb — úgy látszik, kivételesen fegyelmezett társaság — beült a buszba, amely Lapifalvára viszi őket, és ott egymásra dőlve édesdeden aludtak.

— Almosak a fiúk — jegyezte meg Fülöp.

— Persze — ismerte el Carló bácsi —, most pihenik ki egész heti éjszakai kurválkodásaikat a drága fiókák. Azért jöttek. Pihenni. Hogy itt a vidéki csöndben és nyugalomban erőt gyűjthessenek a továbbiakhoz. Ezek otthon, kivétel nélkül filmrendezőnek adják ki magukat, hát gondolhatod, mennyire le vannak strapálva. Szegények.

— Jöhetne már Tésis Karcsi is.

— Jöhetne. Szent igaz, fiókám, jöhetne. De a nyugdíjba, fiókám, minden beleszámít.

— Mára három tagot képzeltem el, de már annak lóttek — kesergett Fülöp.

— Csúszás nélkül nincs forgatás — mondta békítőleg Carló bácsi. — Ez már klasszikus szabály.

Fülöp nem tehetett mást, beletörődött a klasszikus szabályba.

— Bocsássatok meg, tudom, hogy én vagyok a hibás — mentegetőzött Tésis Karcsi, mikor végre, kétórás késéssel megérkezett. Valami defektre hivatkozott, amiről nem tehet, elhallgatva az igazságot: valahol Cegléd táján egy elhagyott, félig romos tanya padlásán ócska vajköpülő után kutatott. — De felőlem, akár máris indulhatunk.

— Igen ám, de rendezőnknek, aki igen rendszerető elme, az a nézete, hogy nem lehet csak úgy nekirohanni a vakvilágnak. És igaza van. Meg kell beszélünk, hova megyünk, kihez megyünk, mit csinálunk.

— Majd útközben — sürgette a társaságot Fülöp —, útközben mindent megbeszélünk. Lapifalva ide tíz kilométer, lesz rá idő.

A kisvárosból kiérve aztán el is kezdte.

— A tag, akihez most elsőnek indulunk, afféle sarokkő az egész építményben. Legalábbis annak képelem. Mondhatnám úgy is, hogy a kályha, ahonnan elindulunk. Ödön — akinek a nevét, fogadjuk meg, ezután ki sem ejtjük — maga sem tudja, milyen jó fogást csinált ezzel a taggal. Igaz, ez nem az ő érdeme, hanem Pósa Lajos bácsié. Nem az, akire ti gondoltok, hanem egy öreg tanító bácsié, aki az egész Lapifalvát tanította, tehát el is fenekelte. Ez informálta a régi dolgokról Ödönt, akinek a nevét ezután ki sem ejtjük. Pósa bácsi mindent tud. Amikor arról volt szó, hogy vannak Lapifalván olyanok, akik az ötvenes évek elején sebeket szenvedtek, Pósa bácsi mindjárt ezt a tagot említette, akihez most indulunk. A neve Veres-Benes Benjámín. Börtönbe került az ötvenes évek elején.

— Rossz a név — húzta el az orrát Tésis Karcsi.

— Rossz a név, rossz a név, hát mit tudsz vele csinálni, nem tudsz vele semmit sem csinálni.

— Engedd csak a fiókát, hadd folytassa. Kit érdekel a név?

— Ezt a Veres-Benes Benjámint — de valóban, kit érdekel a név — az ötvenes évek elején úgy lecsukták, hogy a füle se látszott ki. És mit gondoltok, miért?

— Engedd meg, fiókám, korod után ítélve, meg vagyok győződve róla, hogy ha egy héten át az összes létező lehetőségeket sorolnád, akkor se jutnál a végire, hogy az ötvenes évek elején kiket, miket milyen okoknál fogva csuktak úgy le, hogy a füle se látszott ki. De hát mit tudtok ti a közelmúltról, mai fiatalok. A mohácsi vészről, esküszöm, többet tanultatok. Folytasd, fiókám. Szemeinket függesztük a plafonra, szív, dobogj gyorsabban, mert most megtudjuk, miért csukták le Veres-Benes Benjámint az ötvenes évek elején.

— Azért, mert — sose találnátok ki — vasvillával leütötte Csökött-Kásás Bélát, a termelőszövetkezet akkori párttitkárát.

— Mindjárt gondoltam, fiókám, hogy a háttér, amelyből a mese kibontakozik, politika.

— Csak azt tudnám, hogyan lesz ebből kiindulópont? Vagyis cserépkályha?

— Gondolom, fiókám, azért, mert a párttitkárt vizes borogatással helyrehozták, és ezt a bizonyos Veres-Benes Benjámint is kiengedték azóta a börtönből. Így hát a sebek begyógyultak. A sztori, fióka, nem rossz.

— Nem rossz? Most esetek össze! Tudjátok-e, mi most Veres-Benes Benjámint?

— Ne gyötörd kiaszott fantáziánkat, fiókám. Mondd meg, mi lett Veres-Benes Benjámínból.

— Veres-Benes Benjámín most ugyanannak a termelőszövetkezetnek, amelynek párttitkárát az ötvenes évek elején vasvillával leütötte, szóval, gyerekek, nem hiszitek el, most ugyanannak a termelőszövetkezetnek a hogyszívják... mindjárt ki mondok... az ellenőrzési bizottságának az elnöke.

— Óriási! És a párttitkár? Akit ez a Veres-Benes a vasvillával...

— Ezt sem hiszitek el! Ó most ugyanannak a termelőszövetkezetnek az elnöke!

— Ez nem igaz! Ezt a világon senki, pláne külföldön, nem hiszi el. Még idehaza sem, nemhogy külföldön! Márpedig mi a filmet, ha jól tudom, külföldi terjesztés céljára csináljuk.

— Elhiszik — mondta tompán Tésis Karcsi —, elhiszik. Egy az, hogy külföldön manapság Magyarországról mindent, de mindent, még mindennek az ellenkezőjét is elhiszik. Másik az, hogy külföldön is mindenki nagyon jól tudja, kik és mik lettek azokból, akiket az ötvenes évek elején nálunk börtönbe csuktak. Éppen emiatt hisznek el mindent. Mindennek az ellenkezőjét is. Tehát, ehhez a Veres-Benes Benjámínhoz megyünk először?

— Igen. Ő lesz a kiindulópont. Mondhatnám, sarokkő.
— Helyes. Már tudom, hogy miket kell tőle kérdezni.
— En pedig, fiókám, már tudom, hogyan fogom fényképezni. Egyenesen bele a képibe.

— Gyerekek — s Carló bácsi a minibuszban hátratekerve a nyakát, föltette a kérdést —, tudjátok-e mi az: évig ér és csilingel?

— Évig érő csilingelő!! — zúgta rá a busz.

— És mi az: évig ér és nem csilingel?

— Magyar gyártmányú évig érő csilingelő!! — de ekkor már a stáb harsogva bömbölte a megfejtést. És unták az egészet. De muszáj ordítva, ütemesen felelni, ha Carló bácsi fölteszi az ezerszer hallott hülye kérdéseit: ha vele dolgozik valaki, erre számítson, ez olyan, mint valami szertartás. És már az is halálíg unalmas, amikor ezeregyedszer is így folytatja:

— Ilyen okos stáb! Gyerekek, én ilyen lángeszű stábbal még soha életemben nem dolgoztam! Pedig bejártam a kerek világot. Szív, dobogj gyorsabban! Előre, újabb kudarcok felé!

4. HOGYAN LETT VERES-BENES BENJÁMINBÓL FILMSZAKÉRTŐ?

— Hang, kép indul! — vezényelt a rendező. A hangosztály egyik tagja leguggolt a magnó elé, a másik tagja belógatta a mikrofont Tésis Karcsi meg Veres-Benes Benjámint közé, de úgy, hogy a képen majd nem fog látszani. És akkor Tésis Karcsi fölteszi az első kérdést Veres-Benes Benjáminnak. Veres-Benes Benjámint a kocsi-rúdon ült, mert a rendező úgy képzelte el, hogy Veres-Benes Benjámint a kocsi-rúdon ül, a háta mögött a disznófalához támasztva foghíjas, ócska kocsikerekek, mintegy a múltat jelképezvén, a múltat, amelyet Veres-Benes Benjámint, úgyis, mint riportalany végképp maga mögött hagyott. Olyan nagy volt a csend, mintha a sebek, amelyekről most Veres-Benes Benjámint — úgyis, mint sarokkő — vallani fog, azért vágódta volna húsba-lélekbe, hogy most, egy külföldi terjesztésre szánt dokumentumfilmben Veres-Benes Benjámint vallhasson róluk. Húsba-lélekbe vágóan. A figura különben nem valami fényes, mert Veres-Benes Benjámint ragaszkodott hozzá, hogy felvétel előtt megborotvátkozik, mert hogy veszi ki ő magát szőrösen majd a moziban. Így hát egy simára borotvált, kerek képű magyar üdögél a kocsi-rúdon, amikor Tésis Karcsi elindítja a beszélgetést.

— Arról faggatjuk Veres-Benes Benjámint, hogyan emlékszik azokra az időkre, amikor — mint Lapifalván köztudott — közte és a szocializmus között bizonyos konfliktusok keletkeztek.

— Hááát — s az alany belemeredt a halkan zümmögő masinába — kivontak a forgalomból, mint a rossz pénzt.

Remek! A figura érzékletesen fogalmaz!

— Elmesélné-e, hogyan kezdődött az a bizonyos konfliktus?

— El. Elmesélhetem. — Felnyúlt s megkocogtatta a feje fölött lógó mikrofont. — Ebbe bele?

A hangosztálynak az a tagja, aki a magnó előtt kuporgott, riadtan kapta fel a fejét: úgy hangzott a fülébe a kocogtatás, mint a gépágyú dörrenése.

— Abba bele — mondta Tésis Karcsi, s hangja nyugodt maradt. A dübörgést majd kivágják, de az alanyt nem szabad összeszidni. Őrizzük meg a nyugalunkat. Ehhez persze rutin kell.

— Szóval, minden azzal kezdődött, hogy az a bizonyos Csökött-Kásás Béla, aki miatt engem kivontak a forgalomból, tököt tett a csizmámba.

— Tököt... a csizmába... — Tésis Karcsi levegő után kapkodott.

— Sült tököt. De azon melegen, mondhatni forrón, ahogy kiszedték a parázsból. Minden evvel kezdődött. Mert ennek a Csökött-Kásás Bélának mindig ilyesmin járt

az esze. Pedig amúgy jó cimborák lettünk volna. De mindig ilyesmin járt az esze. Akkor még legények voltunk, együtt jártunk napszámba, ide-oda. Akkor is éppen dohányt törtünk a Rédey uraságnál, a dohányos hodályban szoktunk hálni. Én egy délben ledültem, hogy egyet szusszantok, ő meg hozzákezdett tököt sütni. Mikor aztán a sült tököt belecsempészte a csizmámba, a fülembé ordított, merthogy éppen déli álmat aludtam, akkor aztán a fülembé ordított, hogy ébredj Béni, ég a hodály! Erre én, mint az őrült, ugrok fel, nyomom a lábam a csizmába, hát képzeltetik, a jóistenit neki, ott a forró tök. Mintha tüzes parázsba nyomtam volna a lábam. Hát eztet soha őneki el nem felejttem, én eztet neki soha, de soha nem fogom elfelejteni.

Veres-Benes Benjámint képe belevörösödött a méregbe, így hát Carló bácsi igazított valamit a felvevő gépen — az alany hátraúszott.

— No, de — kérdezte Tésis Karcsi, aki lassan-lassan visszanyerte imént elvesztett nyugalmát —, no de mostan hogyan motiválódik ez a legénykori beugratás ahhoz a konfliktushoz, amelyet — mint Lapifalván köztudott — bizonyos politikai természetű motívumok motiváltak?

Ez egy botrányosan rossz mondat, de Tésis Karcsit megnyugtatta az a tudat, hogy majd úgyis kivágják. Nem az a fontos, amit ő kérdez, hanem amit az alany, jelen esetben Veres-Benes Benjámint válaszol. Szerencsére azonban ebből a botrányosan rossz mondatból Veres-Benes Benjámint szinte semmit sem értett meg, mert nem tudja, mi az a konfliktus, de még azt sem, hogy a motívumok valamit motívnak. Folytatta a maga módján.

— A sült tökkel kezdődött, de holnap estig lehetne folytatni, amit ez a Csökött-Kásás Béla — különben jó cimborám — velem művelt. Mert ennek mindig ilyesmin jár az esze. De, ami az ajtót végképp betette, amitől már kicsordult a pohár, anynyira, hogy nem maradt más hátra, csak a vasvilla, amivel a cimborát fejbe vágtam, hát az aztán olyan, de olyan istentelenül csúfságos kib...s volt — s itt Veres-Benes Benjámint olyan ordinaré kifejezést használt, ami az egész mondatát használhatatlanná tette.

— Hangosztály leáll — jelentette a hangosztály kuporgó tagja.

— Kérlek, mondjátok meg az alanynak, hogy tartózkodjon az ilyen kifejezésektől, mert egyes szavakat nem tudok kivágni, és a filmet gyerekek is nézik. Hangosztály indul. — S újra bekapcsolta a készüléket.

— Na, jó — s Veres-Benes Benjámint kissé megnyugodva folytatta: — Nem fogok használni ilyen kifejezéseket, de hát már engedelmet, ne fussa el az embert a méreg, ha rágondol, amit ez a Csökött-Kásás Béla énvelem művelt?

— Arra kérem Veres-Benes Benjámint, mesélje el, mi volt a kiváltó oka annak a tragikus ütésnek, amelynek következtében Veres-Benes Benjámint — az ő fogalmazásával élve — kivonták a forgalomból?

Talán ettől a végre jól megfogalmazott kérdéstől kezdve használható lesz a kép és a hang — az eddigieket legföljebb kivágjuk. Mert az eddigi felvétel a sült tökkel, meg azzal a filmen kimondhatatlan — egyelőre még kimondhatatlan — szóval motíválva, ismerjük be: teljességgel használhatatlan.

— Hogy mi volt az oka? Hát nem tudom, mit szólnának ahhoz a tisztelt elvtársak, ha felhúznák a gatyájukat, és a gatyá úgy szúrná, csipné, égetné a feneküket, mintha ezer darázs keringene benne!

A rendező is, Tésis Karcsi is meg a hangosztály is a fejéhez kapott, csak Carló bácsi tudta a nyugalmát megőrizni. Miket mond ez itt bele a mikrofonba!

— Hogyan? kérdezte Tésis Karcsi. — Hogyan van ez? Ezt a gatyá motívumot egyelőre nem értem. — Gyorsan rendezte gondolatait, mostantól kezdve nagyon oda kell figyelni, mert ez az alany olyanokat mond, amit semmiképpen sem lehet előre kiszámítani. Újra kell fogalmazni a kérdést: hátha mostantól kezdve ki lehet csikarni Veres-Benes Benjámintól valami értelmes szöveget azokról a régi, és mostanra begyógyult lelki sebekről. Tésis Karcsi tehát föltette a kérdést:

— Arra kérem Veres-Benes Benjámint, beszéljen arról a tragikus ütésről, amely egyszerre két ember sorsába szőtt bele, súlyos és mély testi és lelki sebeket okozva.

Lehet ennél jobban a kérdést feltenni? Az egész stáb meg volt elégedve a kérdéssel. Tésis Karcsi a legnehezebb helyzetben is megtalálja a megoldást. Tésis Karcsi nem rossz riporter. És most jöhet a válasz.

— Annak az útésnek az volt az oka, kedves elvtársak, hogy... kezdem az elején, jó?

— Jó.

— Akkor nyáron én még nem voltam tagja a termelőszövetkezetnek. Nem mondom, működött már akkor a szövetkezet, de én még nem voltam a tagja neki. Vagyis a kolhoznak. (Ezt majd kivágjuk.) Majd csak annak az évnek az őszén, ha jól emlékszem, ötvenegy őszén kezdték meg a kampányt, vagyis hogy az agitálást, na, köszönöm szépen én azt az agitálást. Így tehát én még a magam gazdájaként arattam, csépeltem. Többen összeálltunk, úgy oldottuk meg a cséplést, azon a nyáron, hogy sorra véve mindenkit, elcsépeltek egymás gabonáját. Kalákában. Hát milyen öltözetben dolgozik az ember? Csépléskor? Abban a borzasztó melegben? Egy szál gatyában. Ez csak természetes. Éppen Sáfrányéknál csépeltek, amikor a baj bekövetkezett. Tudvalevő, hogy Sáfrányék a búzakazlat a disznóól mellett szokták összehordani, ott csépeltek. Mikor aztán délben, egy kicsit hűsölni meg az ebédet elfogyasztani leültünk a kazal tövébe, hát mit mondjak, elleptek bennünket a bolhák. Mert ha nem tudnák az elvtársak, a bolhák a disznóólban érzik magukat a legjobban. Mit mondjak, ezeknek a Sáfrányéknak akkora bolháik vannak és olyan szaporák, hogy ahhoz fogalom nincs. És az is érdekes, hogy az egyik embert nem bántja a bolha, a másik embert meg egy kilométerről is felkeresi. Hát én ilyen vagyok. Engem a bolhák örületesen tudnak szeretni. Azt mondják, ez a vértől van. Egyik embernek sós a vére, a másiknak meg édes, emiatt aztán egyiket szeretik a bolhák, a másikat meg nem szeretik...

Veres-Benes Benjámint annyira belemerült a bolhák természetének és viselkedésének taglalásába, hogy észre sem vette, amikor a felvevő gép leállt. Ő csak beszélt bele a gépbe, amelyet Carló bácsi moccanás nélkül továbbra is rászzegezett, de a gép már nem zümmögött. S Veres-Benes Benjámint kitartóan ismertette a bolhák viselkedésének különös változatait, mígnem Tésis Karcsi megállította.

— Nem lehetne rövidebbre fogni ezt a bolhacirkuszt?

— De. Fogni foghatom éppen... — dünyögött kissé sértődötten az alany.

— Mert ennek egyelőre nem látmi se a végét, se az értelmét.

— De! Pedig van neki! Értelme is, vége is. Méghozzá milyen! Vagyis fogjam rövide, ugye? — s fejét félreacsapva, kíváncsian pislogott körbe a stábon.

— Nagyon!

— No, akkor fogom. Egy délben a már említett bolhák miatt a déli pihenőt arra voltam kénytelen felhasználni, hogy levettem az alsófehéreműt, kifordítottam, úgy vadásztam benne. Mert ha nem tudnák az elvtársak, a különféle ruhaneműekben más és másképpen kell a bolhára vadászni. Ha például juhászbundában szaporodik el, akkor ugye a bundát földbe ássuk, egy csücskét kint hagyjuk, és akkor az eltemetett bolhák azon a csücskön át kimászhatnak a szabad levegőre... na jó, nem részletezem. Elég annyi, hogy leültem a szalmakazal tövébe, a gatyát kifordítottam, és fogdostam a bolhákat. Nem tudom, az elvtársak tisztában vannak-e vele, hogyan kell a bolhát szabad kézzel megfogni? Először is a két ujjunk hegyét megnyalazzuk, a bolhát ügyesen megfogjuk, az ujjunk hegyével megmoncsoljuk... na jó, nem részletezem. Rövidre fogom. Amikor már jól benne voltam a vadászásban, akkor biciklizett oda a Béla. A Csökött-Kásás Béla. Akiről szó van. Akkoriban persze még biciklivel járt, nem teltt neki gépkocsira, mint manapság. Azt kérde: hát te mit csinálsz? Mondom neki: láthatod, ha van szemed. Azt mondja: no, mi a háborúban nem így jártunk el velük szemben. Hanem? — kérdeztem. Radikálisan! — azt mondja. Nem részletezem. Rövidre fogom. Elmagyarázta, hogy is küzdöttek ők a háborúban a bolhák ellen. Azt ajánlotta, próbáljam ki én is. Mi a lényeg? Az a lényeg, hogy az ember az alsófehéreműt kifordított állapotban jó erősen belevéri, belecspadossa a csípős csalánbokorba. De a csalán csípős legyen, mert van

az a fajta csalán, amelyik nem csipős, az árvacsalán. És annál jobb, magyarázta ez a bitang Béla, ha minél öregebb az a csalán, amikor már felmagzott, mert akkor jó erős a szárán az a szőrös valami, ami olyan rettenetesen tud csípni, szúrni. Nahát, ettől a bolhák — azt mondja — mind egy szálíg elmenekülnek. Én, a bolond, hittem neki. Kipróbáltam. Az volt a szerencséje ennek a bitang Bélának, hogy mire visszahúztam magamra a... a fehérműt, akkorra már elkarikázott messzire, mert tudom istenem, azon nyomban agyoncsaptam volna. Hát hogy az égbe ne! Próbálják ki csak egyszer az elvtársak, verjék bele a kifordított gatyájukat a csalánba, majd azt érzik, amit én akkor: mintha millió darázs szurkálná az elvtársak fenekét, annál veszettebb kint elképzelni nem lehet. Így kiba... kibabrált velem! Én pedig megint beugrottam neki. Énszerintem — isten ne vegye bűnül — nagyon is megérdemelte, amit kapott.

A stáb már régen apatikus nemtörődömséggel hallgatta Veres-Benes Benjámint kiabrándítóan használhatatlan és teljesen hülye meséjét a bolhákról, kifordított alsófehérművekről. A rendező bágyadt intésére rég leállt a kamera is, a hangosztály is. Itt aztán már a kezdet arra figyelmeztet — meg kell küzdeni a dolgokért. Úgy van, ahogy elképzelte: a sziklából vizet facsarni...

— Mondja, kedves Veres-Benes Benjámint — szólalt meg dühtől sipító hangon Tésis Karcsi (szorongásos álmában szokott ennyire bornírt alanyokkal találkozni, másnap kínzó fejfájás gyötri) —, nem volna végre hajlandó felvilágosítani bennünket arról, hogy mi köze a maga kifordított alsófehérművének az egész üggyöz? És ha elárulná, mikor fog végre arról beszélni, ami a lényeg. Vagyis arról a bizonyos fejbeverésről, ami miatt maga a börtönbe került?

— De hát, kedves elvtársaim, hát miről beszélek, ha nem arról? Sőt nagyon is rövidre fogtam.

— Arról a bizonyos fejbeverésről?

— Arról.

— Felvétel indul! — vezényelt az újra reménykedő rendező. A kamera berregni kezdett, a hangosztály a fülére illesztette a fülhallgatót. Indult a felvétel.

— Tehát? — buzdította beszédre az alanyat Tésis Karcsi.

— Tehát... annyi az egész. Vagyis persze még azt hozzá kell tenni, hogy az én bitang Béla cimborám egy darabig messzire elkerült engem, mert hírért vette, hogy én azt mondtam, ha egyszer a szemem elé kerül, a villanyélre tekerem a belét, amiért ennyire beugratott, megszegyenyített. Tudta ám, hogy szótartó ember vagyok, hát elkerült engem. Egyszer aztán úgy alakult a helyzet, hogy összefutottunk. Véletlenül. Én szekéren mentem valamiért, ki a határba, ő meg jött velem szembe, biciklin. Nem tudott kikerülni. Hujja, mondom neki már messziről, megállj te pokolra való, hadd számolok veled. Dehogyan akart a Béla velem szóba állni. Arra már nem volt ideje, hogy elpucoljon, vagy megforduljon, mert későn vette észre, hogy én ülök a szekéren, hanem úgy számított, hogy elsuhan a szekérem mellett. Gyorsan kellett döntenem. Kapom elő a kasfarból a vasvillát, megforgatom a fejem fölött, Béla a nyakába húzza a fejét, tapossa a pedált, mint a veszett, oda-csapok, az volt a szerencséje, hogy már a szekér derekánál járt, hát nem erőből kapta, hanem csak a szele érintette jobbadán, de az is elég volt ahhoz, hogy a kormányon átbukfencezett, betört a feje, három foga kihullott, az orvosi látélet szerint nyolc napon túl gyógyuló sérülést szenvedett, de isten ne vegye bűnül, máig is azt mondom, nagyon is megérdemelte, amit kapott.

Az alany valósággal lázba jött, ahogy újra átélt a — szerinte jogos — bosszú drámai pillanatait, karjaival hadonászott, valósággal lejátszotta a vasvilla elővételnek, megforgatásának és az odasuhításnak széles és szeles mozdulatait, a kamerát majd leverte a háromlábú állványról, mindez azonban fölösleges dramatizálásként hullott szét és enyészett el az utókor számára. Veres-Benes Benjáminnal egy vakon, némán és közönyösen merev kamera nézett farkasszemet.

— Ezért csukták magát börtönbe az ötvenes évek elején.

— Ezért. Mi másért? Ezért.

A stáb vezérkara — a rendező, Tésis Karcsi meg Carló bácsi — egymásra nézett. Gondolható, milyen volt ez az egymásra nézés.

— Kép is, hang is leszerel — adta ki a bágyadt vezényszót Fülöp, majd hirtelen megfordult a saját tengelye körül, fél lábra állt, összecsapta a kezét, s mintha imádkozna, halkán morogva iszonyúan káromkodott. Az ember ki se nézné belőle. Tésis Karcsi — riporterri közreműködésére nem lévén szükség — oldalozó mozgással átlépkedett a zsinórok, kábelek szövevényén, és mintha csak a dolgát akarná elintézni, halkán füttyörészve a szekérszín mögé ballagott. Carló bácsi maradt ott az alannyal, aki nagyon meg volt elégedve önmagával.

— Jó kis beszélgetés volt — jegyezte meg Carló bácsi, aki hallatlanul gazdag pályafutása során megtanulta, hogy meg kell hagyni az embereket a maguk hitében, aki hülye, az csak maradjon hülye, sőt legyen rá büszke.

— Ugye! — mondta Veres-Benes Benjámín. — Ugye! Hát azt meg tudná-e mondani az elvtárs, hogy mikor lehet ezt megnézni a moziban?

— Ezt? Ezt a felvételt? Nem tudom pontosan megmondani, de azt ajánlom, a jövő héttől kezdve tessék elmenni minden héten a moziba, sose lehet tudni, mikor látja meg saját magát a lepedőn.

Ettől kezdve Veres-Benes Benjámín — szakítva eddigi passzív magatartásával — rendszeres mozilátogató, sőt idő múltával mozirajongó, sőt mi több, filmszakértő lett. Órákig tudott eszmét cserélni a modern filmművészet különböző irányzatairól, s még mindig reménykedik benne, hogy megpillantja saját magát a lepedőn, de ez már nem tartozik szorosan a tárgyhoz. Csupán annyira, hogy nem ártana, ha a mozilátogatók számának világméretű csökkenése miatt aggódó kultúrforradalmárok a közönség becsalogatásának ezt a módszerét nem felejtének ki a számításból.

(Folytatjuk)

